

روابط بین الملل و سیاست خارجی مبتنی بر صلح از دیدگاه امام خمینی (ره)

لیلا غفرانی¹

چکیده :

با توجه به این مسئله مهم که بخش اعظمی از سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با آرمان های اسلامی و مفاهیم مکتبی آمیخته شده است، امام خمینی(ره) به منزله رهبر و ایدئولوگ این حکومت، مبانی نظری و اصول خاصی را برای سیاست خارجی آن ارائه می نمایند. در دیپلماسی امام، اخلاق که برگرفته از اعتقادات اسلامی است در شکل گیری سیاست خارجی نقشی موثر دارد بر اساس همین مبانی اخلاقی، سیاست خارجی امام خمینی(ره) بر حفظ صلح و امنیت بین المللی، عدم تجاوز به خاک کشورها، حسن همجواری با همسایگان و تقویت همکاری با دولت ها بر مبنای احترام متقابل قرار داشت. حضرت امام خمینی (ره) ضمن توجه به رعایت مبانی اسلام و حفظ اقتدار نظام جمهوری اسلامی ایران بر تعامل مفید با عالم و ارتباط با تمام کشورهای جهان تاکید داشتند هر چند از نظر حضرت امام ارتباط با کشور جعلی اسرائیل منتفی بود و یا ارتباط با کشورهایی مانند آمریکا که قصدشان با تاراج بردن هویت و سرمایه های ملی کشور عزیزمان بود، نیز جایگاهی نداشت و آثاری که بر این بینش مثال زدنی حضرت امام مترتب بود و همت اینکه احکام اسلامی و مخصوصا دیدگاه صلح به شکل مطلوبی برای تمام دنیا تبیین می شد و هم چنین جایگاه نظام جمهوری اسلامی نیز تثبیت می شد.

واژگان کلیدی: امام خمینی (ره)، سیاست خارجی، حکومت اسلامی، صلح، اخلاق

¹ دانشجوی کارشناس ارشد حقوق خصوصی

مقدمه

در این مقاله نظرات بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (ره) در خصوص سیاست خارجی دولت اسلامی که مبتنی بر کرامت انسانی، احترام متقابل، حفظ عزت اسلامی و ... می‌باشد، آورده می‌شود، که دیدگاه اصالت صلح در روابط حکومت اسلامی و سیاست خارجی نیز بوسیله همین نظرات و منویات بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران بیشتر تقویت می‌گردد.

الف) گستره روابط براساس مبانی اسلامی و انسانی

۱. روابط براساس رفتار انسانی

ما با دولت همجوار^۱ خودمان - که در سابق ایام روابط حسنه داشته‌اند و اخیراً به واسطه این قدرت شیطان‌ی پهلوی، قدری بین ملت ما و دولتهای ابر قدرت تیرگی حاصل شده است برای خاطر اینکه این جنایاتی که او کرده است، مردم عقیده دارند که به واسطه پشتیبانی‌ای که اجانب به او کرده است، واقع شده است - ما با شما که هم‌جوار ما هستید و فرسخها بین دو کشور مرز مشترک است مایلیم که به طور مسالمت‌آمیز، به طور انسانی رفتار کنیم.^۲

۲. روابط براساس مبانی اسلام

باید روابط بین ملت‌ها براساس مسائل معنوی باشد و در این روابط بعد مسافت تأثیری ندارد و چه بسا کشورهایی که هم‌جوار هستند اما رابطه معنوی بین آنها نیست، بنابراین روابط دیگر نمی‌تواند مثمر ثمر باشد. ما روابطمان با کشورها براساس مبانی اسلام خواهد بود. چنانچه ملت‌ها از اسلام اطلاع پیدا کنند خواهند فهمید که هرچه می‌خواهند در اسلام وجود دارد.^۳

۳. روابط براساس تعهد به احکام اسلامی

چنانچه این جانب و مسئولین جمهوری اسلامی مکرراً اعلام نموده‌ایم، ملت و دولت جمهوری اسلامی ایران تسلیم احکام مقدس قرآن و اسلامند و به حکم قرآن مجید خود را برادر ایمانی تمام ملت‌های اسلامی و کشورهای مختلف از حیث فرهنگ و جغرافیا می‌دانند و صلح‌جوئی و زندگی مسالمت‌آمیز را با تمام دولت‌ها و ملت‌ها طالب می‌باشند و تا دولتی به حریم کشور آنان تجاوز نکند و متعهد به احکام اسلام باشد، آن را برادر خود می‌دانند.^۴

۴. تأکید بر نفی سلطه در روابط

آقایان توجه کنند که روابط زمان سابق نباشد که در زمان سابق روابط یک طرفه بود، آقایان و نوکری، چه در زمان قاجار و چه زمان رضاخان و تا آخر. و شما دیدید که از اول این‌طور بود که وقتی سفیری از انگلستان یا آمریکا می‌آمد کسی جرأت نمی‌کرد حتی یک کلمه‌ای برخلاف مصالح آنها بگوید. ولی ایران، امروز این‌طور نیست و ما هیچ کشوری مثل ایران را سراغ نداریم که این‌طور دنیا، شرق و غرب به آن نظر داشته باشند و مستقل بوده و بگویند ما نه با آمریکا کار داریم نه با شوروی و ما خودمان هستیم و این که با همه دولت‌ها رابطه داشته باشیم یعنی، رابطه دوستانه نه روابط بین ارباب و رعیت و ما این روابط را نمی‌خواهیم مادامی که این‌طور است و ما

^۱ - شوروی سابق

^۲ .بیانات امام خمینی (ره) خطاب به سفیر شوروی (۵۷/۱۲/۷) - همان - ج ۵ - ص ۱۱۵

^۳ . بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع هیئت نیوزیلندی (۸۵/۳/۳۱) - همان - ج ۷ - ص ۱۶۴

^۴ . پیام حضرت امام خمینی (ره) به مناسبت سومین سال پیروزی انقلاب اسلامی (۶۰/۱۱/۲۲) - همان - ج ۱۶ - ص ۴۸

استقلال خودمان را می‌خواهیم حفظ کنیم و در دنیا زندگی کنیم و اسلام را به پیش ببریم. این روابط باید هر روز محکمتر بشود و شما از اول باید به آنها بفهمانید این معنا را که ما نمی‌خواهیم روابطمان مثل روابط زمان شاه باشد، بلکه ما روابط خاص اسلامی داریم که اسلام نه ظالم بود و نه زیر بار ظلم می‌رفت و ما هم می‌خواهیم این طور باشیم که نه ظلم کنیم نه زیر بار ظلم برویم.^۵

ب) اصل احترام متقابل و عدم دخالت در امور داخلی یکدیگر

۱. رفتار احترام آمیز و متقابل

با همه دولتی که به احترام با ما رفتار کنند، ما نیز با آنها به احترام متقابل رفتار خواهیم کرد.^۶

سؤال {حضرت آیت‌الله، سیاستی را که شما در آینده در قبال دولت آلمان خواهید داشت، چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا به نظر شما سیاست کنونی که بین ایران و آلمان هست تغییر پیدا خواهد کرد؟}

جواب: آلمان هم مثل سایر کشورهاست و هر قراردادی با آلمان اگر به ضرر ملت ما باشد اعتبار ندارد و ما با آلمان و سایر کشورها با احترام متقابل عمل می‌کنیم و اجازه ظلم به آنها نمی‌دهیم، چنانچه به آنها ظلم نخواهیم کرد.^۷

سؤال: {در جمهوری اسلامی به طور کلی سیاست خارجی شما چگونه خواهد بود؟}

جواب: جمهوری اسلامی ما با تمام ممالک روابط حسنه دارد و احترام متقابل قائل است، در صورتی که آنها هم احترام متقابل قائل باشند.^۸

۲. روابط همه جانبه به شرط احترام متقابل

احکام اسلامی، احکامی است مسالمت‌آمیز و می‌خواهیم همه قشرها مسالمت‌آمیز باشند. همان طور که قبلاً تذکر داده‌ام، ما می‌خواهیم با کسانی که می‌خواهند با ما روابط دوستانه داشته باشند، روابط دوستانه داشته باشیم، و امیدواریم که کشور شما و دولت شما احترام متقابل را حفظ کند و طوری عمل کند که در ایران منعکس نشود که شما در امور کشور ما دخالت دارید و ... ما هم مایلیم با شما روابط حسنه و روابط اقتصادی و سیاسی داشته باشیم و این موکول است به اینکه احترام متقابل رعایت شود.^۹

اسلام با همه کشورهای آنی که در جهان هستند می‌خواهد که دوست باشد دولت اسلامی با همه ملتها و با همه دولت‌ها می‌خواهد که تفاهم و ارتباط صحیح داشته باشد، در صورتی که آنها متقابلاً احترام دولت اسلامی را مراعات کنند.^{۱۰}

۵-بیانات حضرت امام خمینی (ره) در دیدار با وزیر امور خارجه، سفرا و کارداران - همان - ج ۱۹ - ص ۷۴-۷۳

۶-مصاحبه امام خمینی (ره) با تلویزیون «آلمان (۵۷/۸/۷)» - همان - ج ۳ - ص ۷۲

۷-مصاحبه امام خمینی (ره) با خبرنگار آلمان (۵۷/۸/۱۹) - همان - ج ۳ - ص ۹۶

۸-مصاحبه خبرنگار مجله آمریکائی تایم (۵۷/۹/۳۰) - همان - ج ۲۲ - ص ۱۵۶

۹. بیانات حضرت امام خمینی (ره) در صحیح وزیر کارکنان وزارت خارجه (۵۸/۳/۲۲) - همان - ج ۷ - ص ۸۹-۸۶

۱۰. بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع اعضای هیئت اعزامی از کشور یوگسلاوی (۵۸/۴/۲۳) - همان - ج ۸ - ص ۱۱۴

۳. روابط دوستانه با همه دولتها

ما با همه ملت‌های عالم می‌خواهیم دوست باشیم. با همه دولتها عالم به حسب طبع اولی می‌خواهیم دوست باشیم. می‌خواهیم که روابط حسنه، با احترام متقابل نسبت به همه داشته باشیم مگر اینکه دولتهائی باشند که با ما خلاف رفتار کرده باشند و بخواهند به ما ظلم بکنند، تحمیل بکنند و سلطه‌جویی بکنند بر ما.^{۱۱}

ج) روابط حسنه و صلح جوئی

۱. روابط حسنه با دولتها و ملتها

ما امیدواریم که با همه ملت‌ها و دولتها با حسن جوار، با حسن نیت و با حسن رفتار و با ارتباطات حسنه رفتار کنیم و دولت ما با همه دولتها روابط حسنه متقابل داشته باشد.^{۱۲}

مکرراً دولتمردان ایران در هر فرصتی اعلام نموده‌اند که جمهوری اسلامی مایل است با همه هم‌جواران و دیگران با صلح و صفا زندگی کند.^{۱۳}

با همه دولتها به طور مدارا رفتار کنیم و هیچ وقت میل نداریم که با خشونت رفتار کنیم از آنها می‌خواهیم که تجدید نظر بکنند در افکار خودشان^{۱۴}

ما صلح می‌خواهیم ما با همه مردم دنیا در صلح باشیم. ما می‌خواهیم مسالمت با همه دنیا داشته باشیم ما می‌خواهیم در بین مردم دنیا زندگی بکنیم.^{۱۵}

۲. حسن هم‌جواری و روابط متقابل

در هر صورت، کشور ما هم‌چون گذشته به حسن هم‌جواری و روابط متقابل معتقد است و آن را محترم می‌شمارد.^{۱۶}

۳. روابط حسنه با همه عالم

مسئله دیگر هم این است که ما نمی‌خواهیم در یک کشوری زندگی کنیم که از دنیا منعزل باشد، ایران امروز نمی‌تواند این طور باشد، بلکه کشورهای دیگر هم نمی‌تواند این طور باشد، که در یک جا بنشینند و مرزهایشان را ببندند، این غیر معقول است. امروز دنیا مانند یک عایله و یک شهر است یک شهرداری محله‌های مختلفی است که با هم ارتباط دارند. وقتی دنیا وضعیتش این طور است ما نباید منعزل باشیم. ما باید با کشورهای مختلفه ما با ما هستند و ما را اذیت نمی‌کنند روابط داشته‌باشیم و آقایان در این فکر باشند که روابط را تحکیم کنند. البته ما با آنها که بخواهند به ما تعدی کنند، نمی‌توانیم بسازیم و از اول هم اعلام کردیم، مگر آنها خودشان را اصلاح کنند و این معنا که گاهی اهل غرض یا جهال این حرف را می‌زنند که ما نباید روابط داشته باشیم، از این باب است که یا نمی‌فهمند یا غرض دارند. زیرا، انسان، جاهل یا مخالف با اصل نظام نباشد، نمی‌تواند بگوید یک

^{۱۱} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) با پنج نفر از خبرنگاران مطبوعات آمریکا - صحیفه نور - ج ۱۰ - ص ۲۵۲

^{۱۲} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع هیئت اعزامی از یوگسلاوی (۵۸/۴/۲۳) - همان - ج ۸ - ص ۱۱۴

^{۱۳} - پیام حضرت امام خمینی (ره) به مناسبت آغاز پنجمین سال رسمیت جمهوری اسلامی - همان - ج ۱۷ - ص ۲۲۸

^{۱۴} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع گروهی از پرسنل وزارت راه و ترابری - همان - ج ۱۸ - ص ۵۶

^{۱۵} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع کل سفرا و کارداران - همان - ج ۱۸ - ص ۲۲۱

^{۱۶} - مصاحبه حضرت امام خمینی (ره) با نشریه فرانسوی زبان لوموند - همان - ج ۲ - ص ۴۹-۵۰

نظام باید از دنیا منعزل باشد. بنابراین، اگر زمره‌های می‌شود آنها را نباید به حساب آورد، زیرا آنها غرض سیاسی دارند و آلا آدم عاقلی که توجه به مسائل دارد می‌داند، اسلام، وضعیت چگونه است. و اسلام یک نظام اجتماعی و حکومتی است و می‌خواهد با همه عالم روابط داشته باشد. و در زمان صدر اسلام هم که خود رسول‌الله به، اطراف، سفیر می‌فرستادند این حرف را نمی‌زدند. در هر صورت ما باید روابط داشته باشیم، آنها که غرض ندارند، ما هم با آنها غرض نداریم، کم‌کم باید روابط حسنه بشود. من امیدوارم این عمل را انجام دهید و دولت هم موفق باشد، منتها نباید تحت سلطه خارجی باشیم، نباید آنها در امور ما دخالت بکنند و نباید به ما خط بدهند. بنابراین، اشخاص که گاهی مطالبی گفته‌اند و متوجه به مطالب هستند، می‌خواهند، جمهوری اسلامی را به هم بزنند.^{۱۷}

د) نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری

۱. از بین رفتن سلطه‌گران

ان شاء الله مملکت خودتان برای خودتان باشد و همه این‌هائی که می‌خواستند، می‌خواهند؛ یک سلطه‌ای پیدا کنند به امثال شماها، همه این‌ها از بین خواهد رفت.^{۱۸}

۲. نفی سلطه غیر

ما منطقمان، منطق اسلام، این است که سلطه نباید از غیر بر شما باشد. نباید شما تحت سلطه غیر بروید. ما هم می‌خواهیم نیرویم زیر سلطه.^{۱۹}

۳. ارزش نداشتن حیات زیر سلطه غیر

ما برای حیات زیر سلطه غیر، ارزش قائل نیستیم. ما ارزش حیات را به آزادی و استقلال می‌دانیم.^{۲۰}

۴. بیداری مانع سلطه‌پذیری

ما امیدواریم که همه ملت‌های اسلام با بیداری و با توجه بپاخیزند و این دست‌های فاسدی که می‌خواهد همه ملت‌های اسلام را در تحت سلطه ابرقدرتها قرار بدهد، آنها را سر جای خودشان بنشانند.^{۲۱}

۵. نپذیرفتن تعدی و تجاوز به کشورها

ما تعدی به هیچ کشوری به واسطه دستوری که به ما رسیده است از اسلام، نخواهیم کرد، و تجاوز به هیچ فردی نخواهیم کرد و نباید بکنیم.^{۲۲}

حال با تامل بر گوشه‌ای از نظرات حضرت امام خمینی که قید گردید مشخص می‌گردد که اسلام حاکمان خود را به جنگ و خونریزی ترغیب ننموده است و در مرحله اول به صلح، زندگی مسالمت‌آمیز و روابط دوستانه دعوت نموده است، چون معقول هم این است که اصل صلح اولی و برتر باشد چرا که در سایه صلح می‌توان به

^{۱۷} - بیانات حضرت امام خمینی در جمع وزیر معادین وزارت امور خارجه (۶۴/۸/۱۱) - صحیفه نور - ج ۱۹ - ص ۲۴۲

^{۱۸} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع برادران اهل تسنن (۵۷/۴/۲۱) - صحیفه نور - ج ۲ - ص ۱۳۹

^{۱۹} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در مورد ماموریت شاه برای اجرای طرح‌های استعماری - همان - ج ۲ - ص ۲۷۶

^{۲۰} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) خطاب به سفیر شوروی (۵۷/۱۲/۷) - همان - ج ۵ - ص ۱۱۴

^{۲۱} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع عشاير خوزستان (۵۹/۱۰/۵) - همان - ج ۱۳ - ص ۲۲۷

^{۲۲} - بیانات حضرت امام خمینی (ره) در جمع سفرا و دیپلماتها و وابستگان نظام کشورهای خارجی مقیم ایران

همان - ج ۱۴ - ص ۶۶

تبیین دیدگاه‌های اسلام پرداخت و دعوت اسلامی در جریان جنگ و خشونت امکانپذیر نبوده و در صورت امکان هم، آثار مورد انتظار را نخواهد داشت. پس برای بسط احکام اسلامی در سطح بین‌الملل دولت اسلامی به فضای آرام و جوی دوستانه نیاز دارد که این فضا در سایه صلح قابل بسط است، البته ناگفته نماند که اصالت صلح در دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) با زندگی شرافتمندانه مسلمانان و عدم سلطه دیگران به آنها منافاتی نخواهد داشت.

نتیجه گیری:

بر اساس مبانی اسلامی، سیاست خارجی امام خمینی (ره) بر حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، عدم تجاوز به خاک کشورها، حسن همجواری با همسایگان و تقویت همکاری با دولت‌ها بر مبنای احترام متقابل قرار داشت و اولین و مهمترین هدف در روابط بین‌المللی حفظ و برقراری صلح بوده است که امام خمینی (ره) به منزله فقیه‌ای که دارای دیدگاه‌های سیاسی مبتنی بر اصول و قواعد فقهی است، دربارهٔ سیاست خارجی به طور اعم و سیاست خارجی حکومت اسلامی به صورت اخص، نظراتی را ارائه نموده اند. نگاه حضرت امام به سیاست خارجی یک نگاه ایدئولوژیک و اعتقادی است. توجه به مبانی اخلاقی در سیاست، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، در عرصه‌های مختلف از جمله سیاست خارجی نیز جلوه داشت و نهادهای مرتبط با امور دیپلماتیک کشور نیز موظف به مراعات امور اخلاقی و ترویج آن شدند. سیاست خارجی امام خمینی (ره)، علیرغم جوانی، بواسطه اصول اعتقادی، اهداف عظیم و والایی را در عرصه‌هائی به وسعت سراسر جهان پیش روی خود داشت. در دیپلماسی امام، اخلاق که برگرفته از اعتقادات اسلامی بود در شکل‌گیری سیاست خارجی نقشی موثر داشت.

Archive

